

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ»

ОРГАНІЧНЕ АГРОВИРОБНИЦТВО:
ОСВІТА І НАУКА

Збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-практичної конференції

25 жовтня 2022 року

Київ 2022

УДК 65.012.8 (082)

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Науково-методичного центру ВФПО (протокол від 31.08.2022 № 4)*

Органічне агровиробництво: освіта і наука : збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-практичної конференції, 25 жовтня 2022 р.,
Науково-методичний центр ВФПО. – Київ, 2022. – 168 с.

Відповідальні за випуск: Леся МАЛИНКА, Ірина МОРГУН
(Державна установа «Науково-методичний центр вищої та фахової
передвищої освіти»)

Редактори

Ірина СЕРОВА, Людмила ТАЛЮТА

**За точність і зміст матеріалів, достовірність і розкриття проблеми відповідальність
несуть автори публікацій**

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства є органічне сільськогосподарське виробництво, що ґрунтується на принципах збереження природних ресурсів, відтворення ґрунтів, створення умов для формування екологічно стійких агроєкосистем та отримання якісної продукції рослинництва.

Особливо актуальним питанням у стимулюванні поширення органічних сільськогосподарських практик у нашій країні і підвищенні їх продуктивності є залучення більшої кількості державних та приватних освітніх і консультаційних закладів до вітчизняної органічної сфери. Органічному сектору України гостро необхідні висококваліфіковані фахівці з органічного виробництва, здатні вивести органічне сільське господарство на якісно високий, провідний міжнародний рівень. Особливості органічного виробництва вимагають від фахівців значно ліпшої теоретико-практичної підготовки.

Без якісної науково-освітньої підтримки з боку університетів та коледжів, наукових академій та інститутів, освітніх і консультаційних центрів, інших організацій дослідницького та навчального профілю органічний сектор нашої країни буде вимушений постійно стикатися з кадровими проблемами.

Тематика конференції та обмін досвідом у цій сфері є дуже важливим, особливо в контексті формування нового мислення, що ґрунтується на принципах науковості, гуманності, взаємин суспільства і природи. З іншого боку, конференція несе надзвичайно важливу й актуальну просвітницьку місію серед здобувачів освіти та населення країни.

Досягнути вищезгаданого можна завдяки просвітницькій роботі, інформованості та популяризації серед населення й товаровиробників щодо специфіки органічного агровиробництва, поширення вітчизняного та світового досвіду ведення органічного виробництва.

4. Іванюк В. О. Система землеробства «Древлянська» дозволяє відмовитись від пестицидів та мінеральних добрив. Суперагроном. 2017. URL: <https://superagronom.com/news/1240-sistema-zemlerobstva-drevlyanska-dozvolyaye-vidmovitis-vid-pestitsidiv-ta-mineralnih-dobriv>.

5. Іванюк О. В., Іванюк В. О. Ідеальне вирівнювання, або де взяти вологу. Журнал «Зерно». 2018. № 7. URL: <https://www.zerno-ua.com/journals/2018/iyul-2018-god/idealne-virivnyuvannya-abo-de-vzyati-vologu>.

УДК 631.147 (045)

Є. О. ЮРКЕВИЧ, д-р с/г наук, проф.;

yevgen21@ukr.net

Н. О. ВАЛЕНТЮК, канд. техн. наук, асистент;

naval100@ukr.net

В. С. ЄВИЧ, аспірант

vitya.evich@gmail.com

Одеський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УМОВАХ ПОСУШЛИВОГО СТЕПУ

Одне з головних завдань сільського господарства – виробництво продуктів харчування для задоволення постійно зростаючих потреб населення на земній кулі, яке потребує подальшої інтенсифікації. Поглиблена сучасна інтенсифікація сільського господарства передбачає розробку і впровадження у виробництво раціональної науково обґрунтованої структури посівних площ сільськогосподарських культур, адаптованих зональних систем сівозмін, сучасних інноваційних систем удобрення, обробітку ґрунту, інтегрованих заходів захисту агроценозів від шкідливих організмів, а отже, головне регулювання процесів надходження, розкладу та синтезу органічної речовини в ґрунті [1].

Однак некерований, стихійний розвиток інтенсифікації сільськогосподарського виробництва у сучасному світі разом із прогресом і підвищенням благоустрою людства несе певну загрозу навколишньому середовищу через постійне зростаюче екологічне навантаження на біосферу, а саме – ґрунти, природні та штучні водойми, річки, моря і океани, атмосферу, людину та інші живі організми.

Серед чинників інтенсифікації сільськогосподарського виробництва особливої шкоди завдає його широка хімізація. Застосування надмірних доз мінеральних добрив, високотоксичних хімічних засобів захисту рослин іноді зазвичай без достатнього наукового обґрунтування, порушення рекомендованої технології їхнього застосування, а також останнім часом

інтенсивний обробіток ґрунту із використанням потужної високотехнологічної важкої техніки разом із іншими чинниками, призвели до вагомого комплексу вкрай негативних екологічних наслідків у світі. Тобто, забезпечуючи неухильне зростання валових зборів сільськогосподарської продукції, вона надзвичайно негативно впливає на довкілля та здоров'я людей.

Тому на певному етапі розвитку землеробства перед людством постала гостра проблема з пошуку альтернативних шляхів подальшого підвищення його продуктивності на тлі зменшення негативного тиску на навколишнє середовище і отримання екологічно чистих продуктів харчування [2].

Вперше вчені та практики Європи та Америки висунули ідею перейти на біологічне або так зване альтернативне землеробство. Альтернативне (біологічне) землеробство – це науково обґрунтований комплекс агротехнічних заходів, який будується, насамперед, за екологічних вимог і закономірностей організації виробництва сільськогосподарської продукції, чим суттєво відрізняється від традиційних класичних систем ведення господарства. Водночас в альтернативному землеробстві немає чітко окреслених меж заборони, головне – одержати екологічно чисту продукцію землеробства, стандарти і критерії оцінювання якості якої витікають з місцевих і господарських умов.

Сьогодні відомо про декілька різних систем альтернативного землеробства, однак, і досі не завжди можливо провести чітку межу між ними. Мова іде, зазвичай, про несуттєві, непринципові відмінності та іноді вони мають лише термінологічний характер.

Так, органічну систему найбільш часто практикують у США, де її було сформовано на законодавчому рівні у 1979 році в штаті Каліфорнія. Біологічну систему переважно використовують фермери Франції. За ім'ям автора, який розробив принципи цієї системи (1964 р.), її дуже часто називають «система Лемер-Буше».

Систему органічно-біологічного землеробства практикують фермери в Швеції, Швейцарії та інших країнах. Її було засновано на теоріях Х. Рауна і Х. Мюллера на початку 60-70 років. У розвинутих європейських країнах (Німеччина, Швеція, Данія) поширено систему біодинамічного землеробства за авторством Р. Штайнера. Основними ознаками альтернативного землеробства є: повна відмова від використання легкорозчинних промислових мінеральних добрив, насамперед азотних, а також хімічних засобів захисту рослин; стимулювання біологічної активності ґрунту шляхом широкого застосування органічних відходів тваринницького походження, компостів, зелених добрив, побічної продукції рослинництва, фіксації атмосферного азоту бульбочковими бактеріями.

Водночас для більшості фермерів стала привабливою екологічна система альтернативного землеробства, за якої жорстко обмежене

застосування пестицидів і є гнучке відношення до питання про мінеральні добрива. Дозволено використання навіть водорозчинних форм, але із урахуванням механічного складу полів та інших умов [3].

В Україні, як і в усьому світі, поступово зростає попит на якісні та безпечні продукти харчування, а останнім часом особливої популярності набуває термін «органічні продукти» та «органічне виробництво».

Провідними виробниками органічних продуктів харчування є країни ЄС і США. Так, площі під органічним землеробством у країнах ЄС становлять понад 25 % від площі орних земель, тоді як в Україні у такій спосіб господарюють лише на 1 % земель. За Національною економічною стратегією на період до 2030 року, площі земель з органічним статусом в Україні мають становити не менше як 3 % від загальної площі земель сільгосппризначення, що становить 1,26 млн га. Станом на початок 2022 року ці площі становили трохи більше 422 тис. га (органічних і перехідного періоду), а це – 1 % від усіх земель сільгосппризначення. Також це на 133 тис. га більше, ніж було п'ять років тому.

Отже, Україна входить у топ-25 країн світу з найбільшою площею органічних угідь та в топ-20 країн Європи.

При цьому за останні п'ять років площі земель з органічним статусом змінювалися таким чином: 2017 рік – 289 тис. га; 2018 рік – 309 тис. га; 2019 рік – 468 тис. га; 2020 рік – 462 тис. га; 2021 рік – 422 тис. га. За даними Міністерства аграрної політики України, у найближчий час спроможна досягти частки земель з органічним статусом у 3 % та збільшити експорт органічної продукції до \$1 млрд щороку. Для реалізації такого завдання потрібно просувати органічне землеробство в зону посушливого Степу, де успішне його впровадження обмежується певними чинниками. Понад п'ять років кафедра польових і овочевих культур Одеського державного аграрного університету вивчає агробіологічні аспекти ефективного впровадження органічного землеробства в умовах глобального потепління та дефіциту вологи [4-7].

Аналізуючи наслідки жорстокої посухи за останні роки у південних регіонах Одеської області і на підставі власних досліджень, кафедра польових і овочевих культур розробила рекомендації з ведення органічного землеробства за умов зростання шкідливих наслідків посухи в Одеському регіоні.

1. Обов'язковою основою для ефективного розвитку системи органічного землеробства на Одещині має стати гармонійний розвиток двох галузей сільського господарства – землеробства та тваринництва. Такий підхід забезпечить повернення на поля однорічних та багаторічних бобових трав й їх сумішей, використання у сприятливі роки проміжних посівів, що є одним з головних чинників і підґрунтям успішного ведення органічного землеробства.

2. Удосконалення існуючих та розроблення і запровадження ринково та екологічно обґрунтованої структури посівних площ і системи сівозмін.

3. Запровадження посівів нішевих посухостійких культур та їх сортів і гібридів із технологіями їх вирощування, адаптованими до умов жорстокої посухи.

4. Для уникнення проблеми з переушільнення ґрунтів і неефективного використання атмосферних опадів, а також запобігання розвитку водної та вітрової ерозії, залежно від економіко-енергетичних можливостей використовувати технологію Mini-till, Strip-till і Verti-till з підготовки ґрунту.

5. Унеможливити спалювання соломи та післязбиральних решток на полях і навпаки, із систематичним внесенням побічної продукції як органічних добрив, що сприятиме відновленню, збереженню та накопиченню гумусу в ґрунті.

6. Якомога швидше втілити в життя найактуальнішу державну Програму відновлення та розвитку зрошення в Україні з відновлення і ефективного розвитку зрошення в Одеській області, що буде надійною запорукою ефективного розвитку органічного землеробства.

Дотримання та виконання запропонованих науково обґрунтованих рекомендацій і не тільки сприятиме в Одеському регіоні досягненню стабільної, адекватного біокліматичному потенціалу, енергетично, економічно екологічно обґрунтованої урожайності вирощуваних культур за умов розширеного відтворення родючості ґрунтів та екологічної безпеки довкілля і вирощеної продукції за системи органічного землеробства.

Список бібліографічних посилань

1. Тараріко О. Г. Охорона і відтворення родючості ґрунтів – запорука сталого розвитку аграрних виробничих систем України. *Сталий розвиток агроecosистем* : матеріали міжнар. конф. Вінниця, 2002. С. 10–14.

2. Вирощування екологічно чистої продукції рослинництва / Е. Г. Дегодюк, В. Ф. Сайко, М. С. Корійчук [та ін.] ; за ред. Е. Г. Дегодюка. Київ : Урожай, 1992. 320 с.

3. Прижуков Ф. Б. Агрономические аспекты альтернативного земледелия. Москва : ВНИИТЭ. Агропром, 1989. 50 с.

4. Юркевич Є. О., Хані Альжасем Вплив різних систем основного обробітку ґрунту на продуктивність короткоротаційної сівозміни в умовах біологізації землеробства. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2016. Вип. 79. С. 93–102.

5. Юркевич Є. О., Хані Альжасем Продуктивність короткоротаційної сівозміни в залежності від різних систем основного обробітку ґрунту в умовах біологізації землеробства. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2017. Вип. 84-2. С. 97–106.

6. Юркевич Є. О. Вплив різних систем основного обробітку ґрунту на продуктивність короткоротаційної сівозміни в умовах біологізації землеробства. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2018. Вип. 87. С. 161–172.

7. Юркевич Є. О., Соколов К. К. Зміна продуктивності короткоротаційної сівозміни під впливом обробітку ґрунту та застосування біодеструкторів в органічному землеробстві Степу України. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2018. Вип. 88. С. 141–152.

УДК 631.95:631.147 (045)

А. М. ЛІЩУК, канд. с/г наук, старш. наук. сівроб.,

А. І. ПАРФЕНЮК, д-р біол. наук, проф.

Інститут агроєкології і природокористування НААН

lishchuk.alla.n@gmail.com

vereskpar@ukr.net

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У МІНІМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ДЕГРАДАЦІЇ ҐРУНТІВ

Через постійне використання пестицидів і мінеральних добрив за традиційного землеробства упродовж останніх десятиліть відбувається поступова деградація українських ґрунтів, знищується біологічне різноманіття в ґрунті, істотно знижується вміст гумусу. За рівнем ерозії ґрунтів деякі області України вже наблизилися до граничної екологічної межі. Інтенсивні агротехнології спричинили негативні зміни в ланцюгах екосистем і біологічного кругообігу, що, у свою чергу, призводить до порушення екологічної рівноваги агроєкосистем і погіршення якості сільськогосподарської продукції, впливає на погіршення стану довкілля та здоров'я людей [1, 2].

Альтернативою необґрунтованій і згубній для всього живого хімізації сільськогосподарського виробництва є органічне виробництво, яке сприяє технологічному, економічному та екологічному розвитку країни, забезпечує отримання екологічно безпечних продуктів харчування [3].

За визначенням Постанови Ради ЄС 834/2007, «органічне виробництво – цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує найкращий досвід з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного різноманіття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених із застосуванням речовин і процесів природного походження» [4].

В Європі органічне виробництво стрімко поширюється. Воно являє собою цілісну систему господарювання та виробництва якісних харчових

ЗМІСТ

КВАШУК О. В. Актуальність питання державного регулювання розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні як основи управління органічною діяльністю	4
МЕЛЬНИЧУК Д. А., ГУРСЬКА Л. Л. Сучасні реалії розвитку органічного виробництва в Україні	7
ПОЛЯКОВА К. О., ГУРСЬКА Л. Л. Органічне виробництво: теоретичний аспект	9
КОРОТКОВА І. В., ЧАЙКА Т. О. Фотосинтетичні пігменти як індикатори продуктивності вирощування пшениці полби за традиційної та органічної системи	12
ГРИЦУК Г., ГУРАЛЬСЬКА С., ЄВТУХ Л. Ефективність згодовування гумату натрію сухостійним коровам на показники організму новонароджених телят	15
ЗАГОРУЛЬКО А. М., БІРЧЕНКО Н. О., ГОРОШАНСЬКА О. О. Актуальність виробництва багатокомпонентних напівфабрикатів високого ступеня готовності з органічної сировини	18
ГРИЦИШИН М. І. Особливості збереження і підвищення родючості ґрунтів в органічному землеробстві	20
НЕСЕНЮК З. С., ГУРСЬКА Л. Л. Проблеми та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні	23
БОРИСЕНКО В. В. Вплив ширини міжрядь і густоти посіву на якісні показники врожайності гібридів соняшнику	25
ЗАЄЦЬ С. О., ФУНДИРАТ К. С., ЮЗЮК С. М. Продуктивність пшениці озимої за різних систем захисту рослин в органічному землеробстві	28
ЗАГОРУЛЬКО А. М., ЧУЙКО Л. О., ІБАЄВ Е. Б. Перспективи розвитку ІЧ-технологій у виробництві оздоровчих сушених напівфабрикатів на основі органічної рослинної сировини	31
МАРЧЕНКО Т. Ю., ЛАВРИНЕНКО Ю. О., ПЛЯРСЬКА О. О. Вплив біопрепаратів на продуктивність гібридів кукурудзи інтенсивного типу в умовах зрошення	33

КОСЕНКО Н. П. Вирощування спаржі за використання елементів біологізації технології у Південному Степу України	35
МАРЧЕНКО Т. Ю., ЗАБАРА П. П., СЕРГЄЄВ Л. А. Вплив біологічних препаратів на формування врожайності насіння лій – батьківських компонентів кукурудзи в умовах зрошення	39
КОРШЕВНЮК С. П., ДІДУР І. М. Роль інокуляції насіння сочевиці як базового заходу екологізації систем удобрення у формуванні густоти стояння її агроценозу	41
НЕСТЕРЕНКО І. В. Аналітична компонента стратегії розвитку органічного виробництва	44
САВЧЕНКО О. В., ГУРСЬКА Л. Л. Органічне виробництво продукції тваринництва як складова продовольчої безпеки України	48
ЄЩЕНКО В. О., НАКЛЬОКА Ю. І., КОВАЛЬ Г. В. Органічна система землеробства та заходи щодо її впровадження у виробництво	50
КОСИЛОВИЧ Г. О., ГОЛЯЧУК Ю. С. Біологічний захист озимої пшениці	53
САВЧУК О. І., ПРИЙМАЧУК Т. Ю., ШТАНЬКО Т. А. Роль біологізованої сівозміни в органічному землеробстві	56
ЮРКЕВИЧ Є. О., ВАЛЕНТЮК Н. О., ЄВИЧ В. С. Особливості ведення органічного землеробства в умовах посушливого Степу	59
ЛІЩУК А. М., ПАРФЕНЮК А. І. Роль органічного виробництва у мінімізації екологічних ризиків деградації ґрунтів	63
БАРАБОЛЯ О. В. Органічне виробництво – це продовольча безпека України	66
ЛИХОЧВОР В. В., ТИРУСЬ М. Л. Урожайність амаранту залежно від сорту	68
БУГРИН Л. М., ПАРТИКА Т. В., БУГРИН О. М., ПУКАЛО Д. Л. Продуктивність багаторічних лучних агрофітоценозів Західного Лісостепу за органічного виробництва кормової сировини	69